

К. І. МІЗІН

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна
Електронна пошта: kostiantyn.mizin@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5216-6032>

КОРПУСНИЙ ПРОФІЛЬ СЛОВА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕКЛАДАЧА

У статті опрацьовано корпусно базовану методику, яка слугує для уточнення міжмовної еквівалентності слів на основі аналізу їхніх корпусних профілів. Методику апробовано на прикладі імен емоційних понять (ЕП), що представляють «пелюстку гніву» колової моделі емоцій Р. Плутчика в її англійсько-, німецько- та українськомовних версіях. На першому етапі здійснено зіставний аналіз дефініцій лексем, якими перекладачі найчастіше послуговуються для передавання німецькою та українською мовами англійськомовної «пелюстки гніву», що дало змогу «відсіяти» хибні випадки еквівалентності. На другому етапі верифіковано результати першого етапу шляхом залучення даних мовних корпусів. З цією метою за допомогою корпусних даних десяти найрелевантніших емоційних проксиматів кожного з досліджуваних ЕП визначено спільні й відмінні смисли останніх за показниками актуальності та інтенсивності. Ці показники слугують критеріями міжкультурної еквівалентності «гнівopodobних» ЕП, тому результати аналізу проксиматів створили цілком об'єктивне підґрунтя для визначення такої міжкультурної еквівалентності зіставлюваних понять: англосакс. «*annoyance*» ↔ нім. «*Ärger*» ↔ укр. «роздратування»; англосакс. «*anger*» ↔ нім. «*Wut*» ↔ укр. «гнів»; англосакс. «*rage*» ↔ нім. «*Zorn*» ↔ укр. «лють». В екстраполяції на рівень мови, це дало змогу встановити актуальні семантичні відтінки імен цих ЕП, що сприяло визначенню точніших німецьких та українських еквівалентів для англійських лексем *annoyance*, *anger* і *rage*. Опрацювання другого етапу методики засвідчило, що формування профілів слів у мовних корпусах і зіставний аналіз їхньої частотності не вимагають від перекладача особливих зусиль, тому такий підхід до уточнення еквівалентності мовних одиниць може бути перспективним у галузі перекладу.

Ключові слова: гнів, емоційне поняття, корпусний профіль, переклад, емоційний проксимат, еквівалентність.

У кінці минулого століття, тобто відразу після «емоційної революції» у психології [Foolen 2012 : 364], розпочалися якісні зміни в підходах до вивчення емоцій у мовознавстві. У цей час відбулося поширення ідей когнітивної лінгвістики, адепти якої звернули увагу на саму природу емоцій, бо до цього мовознавці здебільшого вивчали емотивний компонент значення мовних одиниць. Підґрунтям для такого методологічного повороту стало припущення, що емоційний рівень людини за посередництва когніції може взаємодіяти з рівнем мови. Це припущення спирається на основний посту-

лат когнітивної лінгвістики про кореляцію структур мови зі структурами когніції. Останні, у свою чергу, взаємодіють із емоціями [Damasio 1994], що робить очевидним взаємозв'язок мови, когніції та емоцій. Індивід може, зокрема, виразити емоції експресивними засобами мови. Не менш важливу роль відіграють і назви емоцій, оскільки вони можуть скеровувати експресивні ресурси мови на конкретний тип емоційних переживань [Colombetti 2009 : 20]. Такі назви мають причинову силу, яка перетворює їх на своєрідні каталізатори для активації тих емоцій, які інакше залишилися б непоміченими [Foolen 2012 : 350].

Про це слід пам'ятати перекладачам, бо лише точне передавання імен емоцій може викликати адекватні емоційні переживання в носіїв цільової мови (ЦМ). Тому кожен перекладач знає, наскільки проблемним є досягнення адекватності при відтворенні лексики на позначення емоцій. Очевидно, це пов'язано з тим, що емоційний світ людини — це складний динамічний феномен, що балансує між індивідом і колективом, до якого цей індивід належить. Із одного боку, вираження та перебіг навіть базових (універсальних) емоцій є дещо суб'єктивним, бо кожна людина має відмінну фізіологію та різний рівень психічного й морального розвитку, що впливає як на фізіологічне вираження емоцій, так і на характеристики перебігу тієї чи іншої емоції в окремого індивіда. Із другого боку, вираження і сприйняття емоцій залежить ще певною мірою від етно- та соціокультурних чинників, оскільки кожен індивід є частиною певного лінгвосоціуму. Тому емоції — це не лише психічні стани й процеси людини, а значно складніші феномени — культурні поняття [див., напр.: Kövecses 1990; Wierzbicka 1999].

Це означає, що перекладач при пошуку в ЦМ лексичних відповідників для назв емоцій вихідної мови (ВМ) має враховувати той факт, що в цьому випадку йдеться не так про передавання значень мовних одиниць, як про трансфер культурних понять. Тому йому потрібно адекватно відтворити цілі фрагменти «чужого» емоційного світу, який репрезентують ЕП, та максимально точно передати культурні смисли останніх. Це завдання є складним навіть для досвідчених перекладачів, бо ЕП не можуть бути ідентичними в різних лінгвосоціумах уже через те, що в них закодована етно- й соціокультурна інформація. Особливо це стосується етноспецифічних ЕП, імена яких не мають, як правило, лексичних відповідників у ЦМ [див., напр.: Mizin, Letiucha 2019; Mizin, Petrov 2021]. Хоча й за наявності таких відповідників досить проблематичним є пошук еквівалентного позначення для тих ЕП, які репрезентують близькі комплексні емоції, що мають лише одну диференційну ознаку. Яскравим прикладом тут можуть слугувати англосакс. ЕП *jealousy* 'ревнивість' і *envy* 'заздрість', які є настільки близькими, що науковці не можуть установити точного критерію їхнього розмежування [пор., напр.: Ogarkova 2007; Stepanova Sachs, Coley 2006].

Аналізована проблема є актуальною навіть для спеціалізованого перекладу, де назви емоцій — це терміни. Передавання ж термінів, як відомо, вимагає зняття неоднозначності. Утім, внутрішній світ людини — це не механізм, а тонка й дифузна матерія, тому терміни, які позначають цей світ, є також неоднозначними та розмитими.

У випадку, коли є сумніви щодо еквівалентності у ЦМ того слова, яке зафіксоване двомовними словниками як лексичний відповідник імені певного ЕП вихідної лінгвокультури, перекладач може уточнити еквівалентність лексем за допомогою зіставно-перекладацького їх вивчення. Утім, це

вимагає значних часових та інтелектуальних ресурсів, чого не можуть собі дозволити перекладачі-практики. Виходом з цієї ситуації може бути аналіз даних мовних корпусів, до більшості з яких перекладачі мають нині вільний доступ, оскільки методологія корпусної лінгвістики є досить об'єктивною у плані вивчення культурних понять, зокрема й ЕП [див., напр.: Mizin, Ovsienko 2020; Stefanowitsch 2020].

Солідні корпуси, у яких представлені чи не всі європейські мови, надають широкі можливості для цифрового опрацювання мовних одиниць, зокрема вони мають функцію автоматичного обчислення частотних даних щодо сполучуваності слів-запитів. Шляхом уведення слова-запиту можна отримати показники частотності його окурентів (коокурентів і колокатів), що дає змогу визначити актуальні змістові відтінки певного слова, а при екстраполяції на понятєвий рівень — релевантні смисли того ЕП, яке позначає це слово. Оскільки найчастотніші окуренти об'єктивують найрелевантніші смисли ЕП, їх зіставний аналіз може виявити смислові розбіжності навіть у випадку дуже близьких понять. На рівні ж мови порівняння профілів близьких за значенням слів дозволяє встановити найточніший лексичний відповідник.

Метою статті є опрацювання методики, яка може слугувати для уточнення еквівалентності слів на основі аналізу їхніх профілів у мовних корпусах. Апробація цієї методики здійснюється на прикладі мовних позначень «гнівоподібних» [термін *anger-like* за: Goddard 1991] ЕП, що представлені на «пелюстці гніву» відомій в науковому світі адаптаційної моделі емоцій Wheel of emotions 'коло емоцій' Р. Плутчика [див., напр.: Plutchik 1997]. Вибір матеріалу дослідження зумовлений передусім тим, що переклад назв емоцій виходить за межі мовного рівня, оскільки тут ідеться не так про передачу значень таких назв у ЦМ, як про адекватне відтворення в цільових лінгвокультурах за допомогою міжкультурного трансферу ЕП цілих фрагментів «чужого» емоційного світу. До того ж протягом сорока років так і не з'явилося точного перекладу німецькою та українською мовами англійськомовної версії цієї моделі (див. рис. 1).

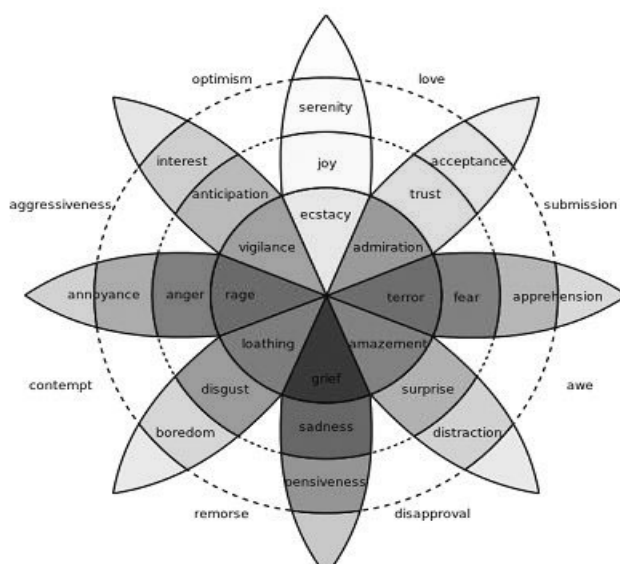

Рис. 1. Англійськомовна версія «кола емоцій» Р. Плутчика

Методологічно важливими для пропонованого дослідження є такі положення:

1) емоції властиві людині як виду, тому емоційні переживання представників різних лінгвокультур значною мірою збігаються. Зважаючи на це, перекладач при передачі назв емоцій має керуватися правилом, що відсутність мовного позначення певної емоції у ЦМ зовсім не означає, що ця емоція є незнайомою її носіям. У випадку лакуарності мовного позначення певної емоції у ЦМ перекладач завжди може застосувати описовий переклад. Проте доцільнішим є пошук лексичного відповідника. Як правило, перекладач має у своєму розпорядженні декілька потенційно можливих еквівалентів, тому він повинен обрати саме той, який може викликати у представників цільової лінгвокультури найадекватніше емоційне переживання;

2) у процесі соціалізації людини її динамічний емоційний світ постійно збагачується новими емоційними відтінками, які є результатом взаємодії базових емоцій — страху, гніву, суму, радості, відрази, довіри, здивування та передчуття (див. табл. 1). У такий спосіб формуються похідні — соціальні або комплексні — емоції, кількість яких досі є невизначеною. Ця невизначеність спричинила те, що мовні позначення деяких із соціальних емоцій є лакуарними у тій чи іншій мові. В українській мові, наприклад, метафізичний страх не позначається окремою лексемою, натомість у німецькій існує чітке лінгвальне розрізнення фізичного (*Furcht*) й метафізичного (*Angst*) страхів;

3) базовим емоціям, зокрема й гніву, властива різна інтенсивність (сила) вираження. Шкалу інтенсивності чітко унаочнюють «пелюстки» моделі Р. Плутчика (див. рис. 1 і табл. 1), на яких сила вираження емоції зростає від периферії до центру. Менш інтенсивний (периферія «квітки») і більш інтенсивний (центр «квітки») вияви базових емоцій мають окремі мовні позначення, тобто «пелюстки» представлені трьома «гнівоподібними» емоціями, які розрізняються фактично лише за ознакою інтенсивності. Проте на цій моделі не позначені ще десятки емоцій, які містить кожна з «пелюсток». Німецька «пелюстка гніву», наприклад, охоплює такі похідні емоції, як *Empörung* 'обурення', *Entrüstung* 'невдоволення', *Anstoß* 'досада', *Raserei* 'шаленство', *Groll* 'злоба', *Grimm* 'озлоблення', *Verdruss* 'засмучення', *Unwille* 'незадоволення', *Verärgerung* 'невдоволення' та ін. У німецькій мові 17 слів передають семантику гніву, а в англійській — 23 [Ogarkova, Soriano, Lehr 2012 : 273];

Таблиця 1

Емоції, що представляють вісім «пелюсток» моделі Р. Плутчика		
Периферія «квітки» (низька інтенсивність)	Базові емоції	Центр «квітки» (висока інтенсивність)
<i>annoyance</i> 'роздратування'	<i>anger</i> 'гнів'	<i>rage</i> 'лють'
<i>interest</i> 'цікавість'	<i>anticipation</i> 'передчуття'	<i>vigilance</i> 'пильність'
<i>serenity</i> 'безтурботність'	<i>joy</i> 'радість'	<i>ecstasy</i> 'екстаз'
<i>acceptance</i> 'прийняття'	<i>trust</i> 'довіра'	<i>admiration</i> 'захоплення'
<i>apprehension</i> 'побоювання'	<i>fear</i> 'страх'	<i>terror</i> 'жах'

<i>distraction</i> 'відволікання'	<i>surprise</i> 'здивування'	<i>amazement</i> 'захоплення'
<i>pensiveness</i> 'задумливість'	<i>sadness</i> 'сум'	<i>grief</i> 'горе'
<i>boredom</i> 'нудьга'	<i>disgust</i> 'відраза'	<i>loathing</i> 'огида'

4) якщо екстраполювати викладене вище на поняттєвий рівень, то можна припустити, що ЕП, які репрезентують у зіставлюваних лінгвокультурах базову емоцію гніву, постійно розширюють свій зміст, зберігаючи смисли похідних понять. Це означає, що кожне ЕП, як динамічний ментальний конструкт, являє собою «коктейль» різноманітних смислів. Ці смисли вказують на зв'язки ЕП з іншими культурними поняттями — емоційними, морально-етичними, соціокультурними та етнокультурними. Якщо відштовхуватися від факту, що в ЕП домінують емоційні смисли, то є можливість визначити найрелевантніші серед них, тобто встановити найближчі поняття-кореляти. Ієрархія останніх у смисловій структурі певного ЕП може сформувати чітке уявлення про його актуальний зміст. Таку ієрархію можна унаочнити у вигляді списку. Порівняльний аналіз подібних списків, представлених у таблицях, може виявити досить непомітні відмінності у смисловій структурі близьких ЕП як у межах однієї лінгвокультури, так і в міжкультурних студіях.

У царині англійськомовної корпусної лінгвістики тісна кореляція понять визначається як *conceptual proximity* [Oster 2012 : 338], тому згадані вище поняття-кореляти коректно назвати *поняттєвими проксиматами* (ПП). Останні можна встановити на основі корпусних даних щодо частотності окурентних форм (коокурентів і колокатів) імен ЕП. З огляду на це методика запропонованого дослідження передбачає реалізацію таких етапів:

1) встановлення еквівалентності назв ЕП, які представляють «пелюстку гніву» у вихідній (англосаксонській) та цільових (українській і німецькій) лінгвокультурах, шляхом зіставного вивчення їхніх дефініцій;

2) уточнення міжмовної еквівалентності цих назв за допомогою визначення міжкультурної еквівалентності ЕП, які вони позначають, за двома критеріями — актуальності та інтенсивності. Ці критерії можна встановити на основі даних онлайн-сервісу Google Books Ngram Viewer (GBNV) та мовних корпусів (ГРАК; DWDS; iWeb). З цією метою слід визначити по десять найрелевантніших ПП основних «гнівоподібних» ЕП у кожній із зіставлюваних лінгвокультур, але винятково тих, що містять смисли емоцій. Такої кількості ПП цілком достатньо, на нашу думку, для досить об'єктивного порівняльного аналізу. Вибірка ПП створюється на основі (1) частотних показників сполучуваності лем, що об'єктивують ці ПП, з тими лемами, які є іменами досліджуваних ЕП (Freq.), та (2) показників типовості (усталеності) цієї сполучуваності (logDice / MI-index). Якщо екстраполюватися на поняттєвий рівень, то Freq. — це показник актуальності поняття в певному лінгвосоціумі, а logDice / MI-index — показники сили зв'язку цього поняття з ПП.

Методологічно важливою для корпуснобазованих студій є вимога, щоб мовні корпуси у міжмовних дослідженнях були збалансованими за обсягом, структурою та набором інструментів. Цій вимозі відповідають англійськомовний корпус iWeb (iWeb), німецькомовний Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS) та українськомовний Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК), бо вони, по-перше, репрезентативні, по-друге, є у вільному доступі, по-третє, мають схожий обсяг (окрім ГРАК;

див. нижче) і структуру, по-четверте, індекси сили зв'язку колокацій, застосовані в цих корпусах (logDice і MI-index), є певною мірою співвідносними. Корпус iWeb містить 14 млрд слів. Обсяг корпусу DWDS становить на сьогодні понад 27 млрд токенів. Базою для автоматичного створення профілів слів (DWDS-Wortprofil) слугує газетний корпус обсягом близько 3 млрд токенів. Ці профілі надають дані щодо частотності лівих і правих колокатів слів-запитів (загальний список і списки окремо по кожній частині мови) та коокурентних форм. Функція автоматичного створення аналогічних профілів є і в корпусах iWeb та ГРАК.

Слід зазначити, що залучення корпусу ГРАК є в методологічному плані дещо проблемним, оскільки він виявляє певну неспівмірність із корпусами iWeb та DWDS як за своїм типом (ГРАК — це референтний, а не веб-корпус), так і за обсягом (остання версія корпусу ГРАК — ГРАК-14 — містить усього 860 млн токенів). Утім, на сьогодні це найбільший за обсягом корпус української мови, розроблений на чітких наукових принципах (зрозумілий інтерфейс, надійне фільтрування текстів, необхідний набір функцій опрацювання частотних даних слів тощо). Це є підставою, щоб уважати дані корпусу ГРАК науково об'єктивнішими, ніж, наприклад, дані єдиного українськомовного веб-корпусу «Звідусіль» (ЗВІДУСІЛЬ), бо останній хоч і більший за обсягом (розробники заявляють про близько 3 млрд слів), але має низку технічних проблем (примітивний інтерфейс, недостатній набір функцій (деякі з них узагалі не працюють), неякісне фільтрування текстів, незрозумілий підхід до наповнення корпусу).

Згадану в меті цієї статті проблему щодо неточної передачі імен «гнівоподібних» ЕП створили, на наше переконання, «наївні» перекладачі, тобто ті, які мають «наївне» уявлення як про перекладацьку діяльність, так і про емоції людини. Переклад таких «фахівців» уподібнюється машинному, бо вони вибирають, як правило, перше значення багатозначного слова [Мізін 2021 : 342]. Проте й фахові перекладачі припускаються неточностей при відтворенні назв ЕП, оскільки їхнє сприйняття емоцій також можна вважати «наївним».

Прикладом «наївного» перекладу може бути й саме поняття «wheel of emotions», де *wheel* фактично в усіх українських перекладах стало *колесом*, бо у двомовних словниках першим значенням англійського іменника *wheel* фіксується саме 'колесо' (див., напр.: АУС). Однак поза увагою перекладачів залишилися такі значення цього слова, як 'коло' та 'рух колом', що кодифіковані репрезентативними тлумачними словниками англійської мови (див., напр.: NWD, 1119), тому *wheel of emotions* коректніше перекласти як *коло емоцій*. Такий варіант перекладу цілком узгоджується зі стрижневим поняттям концепції Р. Плутчика — «circumplex models of personality and emotions» [Plutchik 1997 : 17], яке може бути передане двома варіантами: *циркумфлексні моделі особистості та емоцій* або *колові моделі особистості та емоцій* (пор. лат. *circumplexus* — 'охоплення; оточення; обіймання'), оскільки мова тут жодним чином не йде про колісні моделі.

Дещо «наївний» підхід простежується і при відтворенні німецькою та українською мовами англійськомовної «пелюстки гніву», яку представляють лексеми *annoiance*, *anger* і *rage*. Тут перекладачі не звернули уваги на те, що одним із основних критеріїв, за яким розрізняються ці лексеми, є інтенсивність вираження емоції гніву, що чітко простежується в їхніх дефініціях: *annoiance* — '1) дія, спрямована на роздратування когось; 2) стан / почуття

роздратування; 3) джерело досади / збудження»; *anger* — '1) сильне почуття обурення (невдоволення) та, як правило, ворожості; 2) вияв / стан загрози або агресії'; *rage* — '1) сильний і неконтрольований гнів; приступ шаленої люті; 2) сильний вияв (порив вітру, бушування моря і под.); 3) інтенсивне почуття; 4) примха, якої домагаються з особливою настирливістю' (М.-WD). Неврахування цього моменту стало причиною того, що нині існує декілька варіантів англійсько-німецького та англійсько-українського перекладу цих лексем, напр.: нім. *annoyance* — *Verdruss*, *anger* — *Ärger*, *rage* — *Wut* (Stangl); *annoyance* — *Verdruss*, *anger* — *Groll*, *rage* — *Wut* (Goehring); *annoyance* — *Reiz*, *anger* — *Ärger*, *rage* — *Wut* (Plutchik); укр. *annoyance* — *роздратування*, *anger* — *злість*, *rage* — *гнів* (НУ); *annoyance* — *прикрість*, *anger* — *гнів*, *rage* — *лють* (НУШ); *annoyance* — *досада*, *anger* — *злість*, *rage* — *гнів* (УП).

Як бачимо, перекладачі по-різному передають навіть лексему *anger*, яка позначає базовий вияв гніву (середина «пелюстки»), хоча тут не мало б бути неоднозначності. Причину цього вбачають у тому, що емоційний світ постає у «наївній» свідомості як аморфна недискретна субстанція. Індивід часто не може навіть точно назвати ту емоцію, яку він переживає. Ще важче перекласти те, що не має чітко визначених форми й змісту. У «наївній» свідомості українців, зокрема, ЕП «злість» і «гнів» часто не розмежовуються. При цьому словникові дефініції їхніх імен значною мірою збігаються: *гнів* — 'почуття сильного обурення; стан нервового збудження; роздратування'; *злість* — '1) почуття недоброзичливості; 2) почуття роздратування, гніву, досади; розлюченість' (СУМ, т. 2, 94; СУМ, т. 3, 595). Утім, у лексемі *злість* домінує семантика злого наміру, недоброзичливості, тому вона є лише частково еквівалентною англ. *anger*. Відповідно ЕП «злість» не може представляти базову емоцію в українськомовній «пелюстці гніву».

Якщо ж порівняти дефініції укр. лексем *роздратування*, *прикрість*, *досада*, *гнів* і *лють* (*роздратування* — 'стан дратівливості (нервового збудження); гостре невдоволення; злість'; *прикрість* — '1) те, що викликає негативні емоції; неприємність; 2) почуття незадоволення в результаті якоїсь невдачі; досада'; *досада* — '1) почуття незадоволення, гіркоти, викликане чим-н.; 2) прикрість'; *лють* — '1) безжальна жорстокість; нещадність; розлюченість; 2) почуття роздратування, злості, гніву') (СУМ, т. 8, 670; СУМ, т. 7, 650; СУМ, т. 2, 381; СУМ, т. 4, 575), можна виявити, що типові характеристики низької інтенсивності саме гнівних переживань — нервове збудження, дратівливість, обурення, озлоблення — передає іменник *роздратування*. Він є більш еквівалентним англ. лексемі *annoyance*, ніж *прикрість* і *досада*. У свою чергу, іменник *лють*, який містить семантику високої інтенсивності вираження гніву, демонструє еквівалентність із лексемою *rage*, а *гнів* є тим словом, яке найближче за змістом до англ. *anger*. Прикметно, що в жодному з цих випадків не йдеться про повну еквівалентність. До того ж, це лише проміжний висновок, який має бути далі підтверджений даними мовних корпусів.

При уточненні еквівалентності слів, які репрезентують німецькомовну «пелюстку гніву» — *Verdruss*, *Ärger*, *Wut*, *Groll*, *Reiz*, окрім словників, можна врахувати результати крос-культурних студій, що присвячені встановленню міжмовних еквівалентів назв «гнівоподібних» ЕП [див., напр.: Durst 2001; Fries 2004; Goddard 1991; Ogarkova, Soriano, Lehr 2012; Oster 2018]. Згідно з цими результатами, англ. лексемі *anger* більш еквівалентний німець-

кий іменник *Wut*, а не *Ärger* або *Groll* [Ogarkova, Soriano, Lehr 2012 : 268; пор. також: Durst 2001 : 138; Fries 2004 : 10–11]. Тим більше, що *Groll* передає семантику таємної ворожості, прихованої ненависті та незадоволеності (Duden), тому він ні за змістом, ні стилістично (високий стиль) не є еквівалентним англ. *anger*. Щодо іменника *Ärger* — ‘1) роздратування; сильне незадоволення; сильне нервово збудження; злість; 2) засмучення; неприємність’ (Duden), то він семантично ближчий до *annoyance*, ніж до *anger*. При цьому зміст *Ärger* є ширшим за зміст *annoyance*, однак якщо врахувати критерій наявності семантичної ознаки низької інтенсивності вираження саме емоції гніву, то перша лексема є більш еквівалентною другій, ніж іменники *Verdruss* ‘незадоволення; досада; засмучення; неприємність’ (Duden) або *Reiz* ‘1) роздратування; збудження; 2) привабливість; витонченість; шарм’ (Duden). Це узгоджується з думкою науковців, що *Ärger* репрезентує групу «низькоенергійних / пасивних (оригінал: low-power / passive)» «гнівopodobних» емоцій, а *Wut* — «високоенергійних / активних (оригінал: high-power / active)» [Soriano et al. 2013 : 351].

Отже, порівняльний аналіз (1) дефініцій німецьких слів *Verdruss*, *Ärger*, *Groll*, *Reiz* та (2) результатів крос-культурних праць дав змогу визначити еквівалентність лексем *annoyance* — *Ärger* і *anger* — *Wut*. Проте слід зазначити, що іменник *Wut* ‘1) сильне обурення; неконтрольований гнів; 2) сказ’ передає дещо інтенсивніше вираження гніву, ніж *anger*. За інтенсивністю він близький до англ. іменника *rage*, перебуваючи на шкалі інтенсивності між *anger* і *rage*. Попри це *Wut* є більш еквівалентним до *anger*, ніж до *rage*. Зрозуміло, що цей висновок є попереднім, тому вимагає подальшої верифікації.

Неточність «наївних» перекладів назв емоцій пояснюється не лише досить поверховим опрацюванням словників і довідників, але й неврахуванням поширеності (частотності) певної лексеми та, відповідно, поняття, що за нею криється, у тій чи іншій лінгвокультурі. Вище згадувався непоширений (низька частотність) у німецькомовному середовищі іменник *Groll*, який має обмежене функціонування через високе стилістичне маркування. Це достатньо об’єктивне підґрунтя для того, щоб визначити лексеми *Groll* і *anger* неповними еквівалентами, навіть якщо б вони демонстрували значний збіг семантичних обсягів. Тому поширеність (висока частотність) / непоширеність (низька частотність) імен ЕП, яка вказує на актуальність / неактуальність останніх, можна вважати одним з критеріїв міжкультурної еквівалентності. До того ж, дані щодо частотності імен ЕП можуть надати більшої об’єктивності висновкам, зробленим на основі порівняльного аналізу їхніх дефініцій.

Лінгвісти стверджують, що найчастотнішими лексемами, які передають гнів у німецькій мові, є *Ärger*, *Wut* і *Zorn* [див., напр.: Durst 2001; Oster 2018]. Остання з них ще не згадувалася, хоча є підстави вважати, що саме вона може бути еквівалентна англ. *rage* — пор. *Zorn* ‘дуже сильне обурення; сильний вияв гніву; лють’ (DWDS) попри те що іменники *Wut* і *Zorn* є взаємозамінними у більшості контекстів [Durst 2001 : 131]. Ці висновки підтверджують графіки частотності лексем англійськомовної та німецькомовної «пелюсток гніву» (див. рис. 2 і рис. 3), що сформовані на базі онлайн-сервісу Google Books Ngram Viewer (GBNV). На цих графіках чітко простежується значно більша релевантність ЕП «anger» і «Wut» порівняно з «annoyance», «rage», «Ärger» та «Zorn». Той факт, що поняття «anger» і «Wut» є цілком співвідносними за актуальністю, може свідчити на користь

висловленої вище думки про еквівалентність їхніх імен. Це ж стосується і понять «annoynance» — «Ärger» та «rage» — «Zorn», рівень актуальності яких значною мірою збігається.

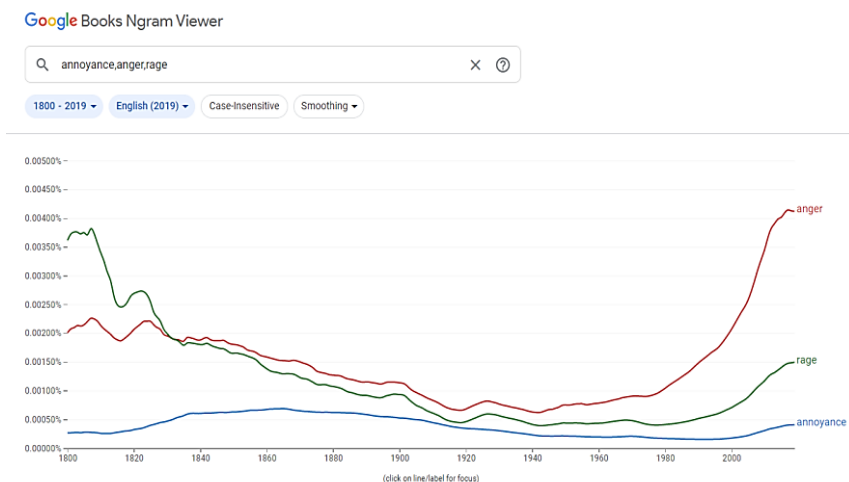

Рис. 2. Графік частотності лексем *annoynance*, *anger* та *rage* в англійській мові; 1800–2019 рр.; згладжування 3 (GBNV)

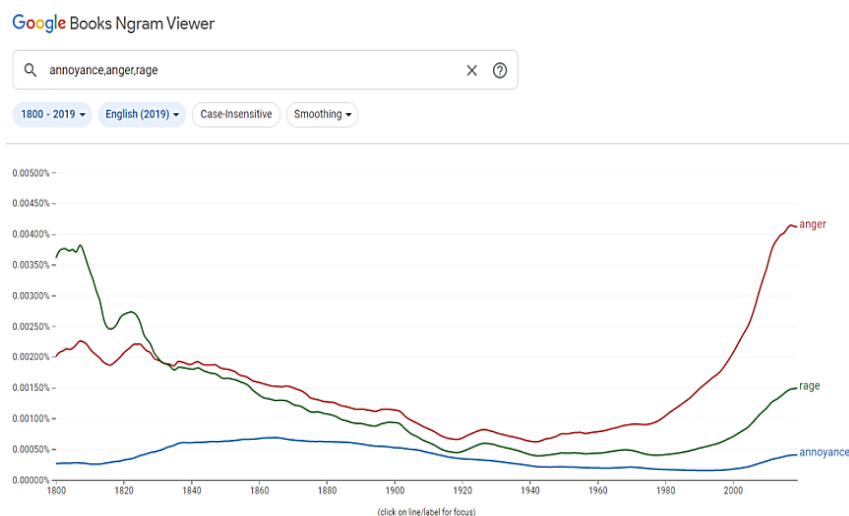

Рис. 3. Графік частотності німецьких лексем *Ärger*, *Wut* та *Zorn* у 1800–2019 рр.; згладжування 3 (GBNV)

За допомогою мовних корпусів можна не лише отримати об'єктивні дані щодо актуальності ЕП, але й виявити релевантні смисли останніх. Смисли, які містить культурне поняття, є результатом його взаємодії з іншими поняттями. Кожний смисл є фактично «відбитком», який залишає те чи інше поняття в тому понятті, з яким воно взаємодіє. Тому смисли виконують функцію конекторів понять: що релевантнішим є смисл у певному понятті, то тісніший зв'язок останнього з тим поняттям, яке репрезентує цей смисл. На рівні мови релевантність смислів понять, як уже зазначалося, визначається

за даними частотності окурентів тих слів-запитів, які є іменами цих понять. У термінології пропонованої статті релевантні смисли-конектори називаються проксиматами.

У наведених далі таблицях індикаторами актуальності зіставляваних ЕП слугують показники частотності ПП (Freq.), тобто тих лем (окурентних форм), які їх об'єктивують, напр.: *frustration* — 6223 («anger»); *Frust* — 151 («Ärger»), *ненависть* — 115 («лють»). Функцію індикаторів можуть також виконувати показники релевантної частотності ПП (Freq. $\leq X_N$, напр.: «anger» ≤ 500 ; «rage» ≤ 200 ; «Ärger» ≤ 30 ; «Zorn» ≤ 60), проте у таблиці 4 такі показники є досить низькими (Freq. ≤ 10), оскільки корпус ГРАК невеликий за обсягом.

Таблиця 2

Частотність лем, які об'єктивують проксимати ЕП «annoyance», «anger» і «rage» (дані корпусу iWeb)								
annoyance	Freq. ≤ 40	MI- index ≤ 4.0	anger	Freq. ≤ 500	MI- index ≤ 6.0	Rage	Freq. ≤ 200	MI- index ≤ 4.0
<i>inconvenience</i> 'неспокій; тривога'	391	7.87	<i>resentment</i> 'обурення; розчарування'	2637	9.01	<i>jealousy</i> 'ревни- вість; зздрість'	407	6.79
<i>nuisance</i> 'роздрату- вання'	211	7.33	<i>sadness</i> 'смуток'	2775	8.24	<i>anger</i> 'гнів'	1595	6.69
<i>embarrassment</i> 'зніяковіння'	103	6.49	<i>frustration</i> 'розчаруван- ня; роздра- тування'	6223	8.02	<i> fury</i> 'лють; скаже- ність'	531	6.48
<i>frustration</i> 'розчаруван- ня; роздра- тування'	393	6.45	<i>bitterness</i> 'озлобле- ність'	1154	7.9	<i>resentment</i> 'обурення'	230	6.12
<i>irritation</i> 'гнів; роз- дратування'	160	6.21	<i>irritability</i> 'роздрату- вання'	526	7.74	<i>despair</i> 'відчай'	337	6.06
<i>disgust</i> 'огида'	43	6.08	<i>disgust</i> 'огида'	630	7.54	<i>hatred</i> 'не- нависть'	457	5.86
<i>anger</i> 'гнів'	176	5.29	<i>jealousy</i> 'ревнивість; зздрість'	890	7.29	<i>grief</i> 'горе; смуток'	493	5.57
<i>disturbance</i> 'хвилюван- ня; тривога'	70	5.15	<i>hatred</i> 'нена- висть'	1768	7.18	<i>sadness</i> 'смуток'	277	5.54
<i>distress</i> 'горе'	77	4.83	<i>rage</i> 'лють'	1595	6.69	<i>frustration</i> 'розча- рування; роздрату- вання'	584	5.24
<i>confusion</i> 'зніяковіння'	102	4.1	<i>grief</i> 'горе; смуток'	1310	6.35	<i>hate</i> 'нена- висть'	254	4.55

Таблиця 3

Частотність лем, які об'єктивують проксимати ЕП «Ärger», «Wut» і «Zorn» (дані корпусу DWDS)								
Ärger	Freq. ≤ 30	log Dice ≤ 8.0	Wut	Freq. ≤ 100	log Dice ≤ 8.0	Zorn	Freq. ≤ 60	log Dice ≤ 8.0
<i>Frust</i> 'фрустрація; роздратування'	151	10.0	<i>Trauer</i> 'смуток; туга; скорбота'	781	10.6	<i>Wut</i> 'гнів'	224	9.3
<i>Stress</i> 'стрес'	105	9.2	<i>Enttäuschung</i> 'розчарування'	593	10.4	<i>Empörung</i> 'обурення'	110	9.2
<i>Enttäuschung</i> 'розчарування'	160	9.1	<i>Verzweiflung</i> 'відчай'	558	10.2	<i>Trauer</i> 'смуток; туга; скорбота'	204	9.2
<i>Wut</i> 'гнів'	192	9.1	<i>Hass</i> 'ненависть'	501	9.7	<i>Enttäuschung</i> 'розчарування'	149	9.0
<i>Verdruss</i> 'засмучення; горе'	49	8.9	<i>Empörung</i> 'обурення'	275	9.7	<i>Scham</i> 'сором'	77	8.7
<i>Aufregung</i> 'непокій; тривога'	49	8.6	<i>Zorn</i> 'лють'	224	9.3	<i>Neid</i> 'зздрість'	83	8.6
<i>Zorn</i> 'лють'	66	8.4	<i>Frust</i> 'фрустрація; роздратування'	174	9.1	<i>Hass</i> 'ненависть'	156	8.5
<i>Verwirrung</i> 'зніяковіття'	38	8.1	<i>Ärger</i> 'засмучення; прикрість; роздратування'	192	9.1	<i>Verzweiflung</i> 'відчай'	106	8.4
<i>Freude</i> 'радість'	112	8.1	<i>Angst</i> 'метафізичний страх'	571	8.9	<i>Ärger</i> 'засмучення; прикрість; роздратування'	66	8.4
<i>Kummer</i> 'горе; смуток'	102	8.1	<i>Schmerz</i> 'біль'	257	8.9	<i>Schmerz</i> 'біль'	106	8.1

Таблиця 4

Частотність лем, які об'єктивують проксимати ЕП «роздратування», «гнів» і «лють» (дані корпусу ГРАК)								
роздратування	Freq. ≤ 10	MI-index ≤ 5.0	Гнів	Freq. ≤ 10	MI-index ≤ 5.0	лють	Freq. ≤ 10	MI-index ≤ 5.0
злість	51	7.24	обурення	377	8.31	ненависть	115	7.04
невдоволення	42	6.67	ненависть	130	6.81	ненависті	102	7.02
гнів	49	6.65	гнів	128	6.79	гнів	94	6.76

злості	21	6.21	лють	106	6.74	гніву	83	6.65
лють	22	6.08	злість	83	6.37	лють	59	6.39
обурення	33	5.98	ненависті	84	6.29	болю	111	6.37
гніву	26	5.87	люті	85	6.28	ненавистю	53	6.30
здивування	26	5.84	роздратування	73	6.25	обурення	67	6.22
розчарування	24	5.76	страх	130	6.09	безсилля	42	6.06
неспокій	12	5.41	біль	114	6.02	страху	80	5.86

Дані мовних корпусів значною мірою підтверджують дані онлайн-сервісу Google Books Ngram Viewer (див. рис. 2 і рис. 3) стосовно показників актуальності ЕП «*annoyance*», «*anger*», «*rage*» та «*Ärger*», «*Wut*», «*Zorn*». Українська мова ще й досі не представлена в цьому онлайн-сервісі, проте дані корпусу ГРАК (див. табл. 4) демонструють очевидні збіги за показниками актуальності згаданих вище англосакс. і нім. ЕП з укр. ЕП «роздратування», «гнів» і «лють» (див. табл. 5).

Таблиця 5

Еквівалентність «гнівоподібних» ЕП за критерієм актуальності		
Найбільш актуальні ЕП (середина «пелюсток»; базові емоції)	Менш актуальні ЕП (центр «квітки»)	Найменш актуальні ЕП (периферія «пелюсток»)
англосакс. « <i>anger</i> »	англосакс. « <i>rage</i> »	англосакс. « <i>annoyance</i> »
нім. « <i>Wut</i> »	нім. « <i>Zorn</i> »	нім. « <i>Ärger</i> »
укр. «гнів»	укр. «лють»	укр. «роздратування»

Найрелевантнішими ПП є ті, що мають найвищі показники не лише частотності, але й сили зв'язку, яку вони демонструють щодо основного ЕП (MI-index / logDice). Ці показники є здебільшого взаємопов'язаними, хоча і не завжди, оскільки деякі ПП можуть мати (1) високу частотність при низькій силі зв'язку або (2) низьку частотність при високій силі зв'язку. Це означає, що у першому випадку релевантність певного ПП викривляється «випадковими» окурентціями лем — тієї, яка об'єктивує цей ПП, та тієї, що об'єктивує основне ЕП, з яким згаданий ПП корелює. У другому випадку релевантність ПП зазнає викривлення через високу частку клішованості (ідіоматизованості) зв'язку цих лем. Такі випадки «відсіювалися» при формуванні вибірок ПП пропонованого дослідження шляхом фіксації релевантних значень їхньої частотності та сили зв'язку ($MI\text{-index} \leq X_N / \logDice \leq X_N$). Якщо ж сила зв'язку в деяких ПП не є істотно відмінною, то для визначення актуальності основного ЕП релевантнішим серед них є той, у якого вища частотність. Наприклад, леми *anger* і *rage*, які об'єктивують відповідні ПП, реалізуються в різних контекстах 1595 разів (див. табл. 2), тобто їхня окурентність дорівнює 1595, при цьому сила їхнього зв'язку має показник 6.69. Натомість сила зв'язку лем *jealousy* і *rage* дорівнює 6.79, а окурентність становить 407, тобто фактично сила зв'язку є такою ж, як і в *anger* та *rage*, однак частотність

чи не втричі вища. Це означає, що для англосаксонської свідомості зв'язок ЕП «rage» з ЕП «anger» є помітно актуальнішим, ніж з ЕП «jealousy». Відповідно ЕП «anger» більшою мірою визначає зміст ЕП «rage», ніж «jealousy».

Аналіз даних англомовного корпусу iWeb (див. табл. 2) дає змогу стверджувати, що ЕП «annoyance» найтісніше корелює з тими поняттями, які містять смисли роздратування, тривоги та зняковіння, напр.: «inconvenience», «nuisance», «embarrassment», «frustration». У цілому ж у смисловій структурі цього поняття чітко простежується тенденція до домінування смислів, які передають низьку інтенсивність вияву гніву. Натомість смислову структуру ЕП «anger» репрезентують негативні поняття з інтенсивнішим вираженням емоційних переживань, напр.: «resentment», «sadness», «rage», «hatred». Утім, якщо порівняти інтенсивність найперших трьох проксиматів ЕП «anger» і «rage», можна з'ясувати, що друге поняття передає інтенсивніший вияв гніву, ніж перше. Це означає, що корпусні дані цілком підтверджують зроблені вище попередні висновки щодо параметрів інтенсивності ЕП англомовної «пелюстки гніву».

Основні «гнівоподібні» ЕП у німецькій лінгвокультурі — «Ärger», «Wut» та «Zorn» — демонструють такі ж розбіжності щодо інтенсивності. Так, у першому з них переважають смисли роздратування, стресу, розчарування, горя, напр.: «Frust», «Stress», «Enttäuschung», «Kummer». Ці смисли редукують у смисловій структурі ЕП «Ärger» інтенсивний вияв гніву, який передають ПП «Wut» і «Zorn». У цьому розумінні ЕП «Ärger» є змістовно близьким до англосакс. ЕП «annoyance». Що стосується ЕП «Wut», то воно помітно перекриває смисловий обсяг як ЕП «Ärger», так і «Zorn». Це пояснюється, з одного боку, «серединним» (базовим) статусом тієї «гнівоподібної» емоції, яку репрезентує «Wut», а з другого боку, — релевантністю цього ЕП для представників німецької лінгвокультури. Однак порівняння інтенсивності найперших трьох ПП понять «Wut» та «Zorn» дозволяє стверджувати, що «Zorn» передає інтенсивніший вияв гніву. При цьому смислова структура ЕП «Wut» великою мірою збігається з англосакс. «anger», а «Zorn» — із «rage», що підтверджує попередні висновки, зроблені на основі дефініційного аналізу відповідних лексем.

Зіставне вивчення ПП українських «гнівоподібних» ЕП «роздратування», «гнів» і «лють» (див. табл. 4) також виявило як численні збіги у смислових структурах цих понять, так і різну інтенсивність перебігу емоції гніву. Так, ЕП «роздратування» представлене трьома інтенсивними ПП («злість», «лють», «гнів»), а ЕП «гнів» і «лють» — шістьма («ненависть», «гнів», «лють», «злість», «біль», «страх»). Проте в ЕП «лють» чітко простежується домінування смислів ненависті, гніву, люти та болю, а це є підставою для твердження, що ЕП «лють» передає інтенсивніший перебіг гніву, ніж ЕП «гнів».

Отже, вивчення корпусних даних основних «гнівоподібних» ЕП у зіставлюваних лінгвокультурах є тим об'єктивним підґрунтям, яке дає змогу твердити про таку міжкультурну еквівалентність цих понять: англосакс. «annoyance» ↔ нім. «Ärger» ↔ укр. «роздратування»; англосакс. «anger» ↔ нім. «Wut» ↔ укр. «гнів»; англосакс. «rage» ↔ нім. «Zorn» ↔ укр. «лють» (див. табл. 6). Це означає, що на рівні мови лексеми нім. *Ärger* і укр. *роздратування* є найточнішими еквівалентами англ. лексеми *annoyance*, у свою чергу, нім. *Wut* і укр. *гнів* еквівалентні англ. *anger*, а нім. *Zorn* та укр. *лють* — англ. *rage*.

Еквівалентність «гнівоподібних» ЕП за критерієм інтенсивності		
Найбільш інтенсивні ЕП (центр «квітки»)	Менш інтенсивні ЕП (середина «пелюсток»; базові емоції)	Найменш інтенсивні ЕП (периферія «пелю- сток»)
англосакс. «rage»	англосакс. «anger»	англосакс. «annoyance»
нім. «Zorn»	нім. «Wut»	нім. «Ärger»
укр. «лють»	укр. «гнів»	укр. «роздратування»

Таким чином, у запропонованому дослідженні опрацьовано корпусно базовану методику, за допомогою якої можна уточнювати міжмовну еквівалентність слів на основі аналізу їхніх корпусних профілів. Апробацію методики здійснено на прикладі імен «гнівоподібних» ЕП, які репрезентують «пелюстку гніву» моделі емоцій Р. Плутчика в її англійсько-, німецько- та українськомовних версіях. Перший етап цієї двоетапної методики передбачав зіставний аналіз дефініцій тих лексем, якими перекладачі найчастіше послуговуються для передачі німецькою та українською мовами англійськомовної «пелюстки» гніву, яку представляють іменники *annoyance*, *anger* і *rage*. Цей етап дав змогу «відсіяти» хибні випадки еквівалентності та визначити ті лексеми у згаданих мовах, які найбільш повно передають семантику цих англійських іменників. Дефініційний аналіз не надав вичерпної інформації щодо значеннєвих відтінків зіставлюваних лексем, тому об'єктивність його результатів підсилена результатами крос-культурних студій, присвячених вивченню міжмовних еквівалентів назв «гнівоподібних» ЕП. На основі такого підходу встановлено, що більш повним німецьким еквівалентом для англосаксонського ЕП «anger» є поняття не «Ärger», а «Wut».

На другому етапі апробованої методики верифіковано результати першого етапу шляхом залучення досить об'єктивних даних мовних корпусів. Із цією метою за допомогою десяти найрелевантніших емоційних ПП кожного з «гнівоподібних» ЕП визначено показники актуальності та інтенсивності останніх, оскільки ці показники вважають надійними критеріями для встановлення міжкультурної еквівалентності цих ЕП. Вибірка ПП здійснювалася на основі частотних показників сполучуваності лем, що об'єктивують ці ПП, з тими лемами, які є іменами досліджуваних ЕП, та показників типовості (усталеності) цієї сполучуваності. Аналіз ПП виявив, що цілком обґрунтованим є такий міжкультурний трансфер «гнівоподібних» ЕП: англосакс. «annoyance» ↔ нім. «Ärger» ↔ укр. «роздратування»; англосакс. «anger» ↔ нім. «Wut» ↔ укр. «гнів»; англосакс. «rage» ↔ нім. «Zorn» ↔ укр. «лють». В екстраполяції на рівень мови, це стало підставою для визначення еквівалентності імен цих ЕП.

З огляду на те, що формування профілів слів у мовних корпусах і зіставний аналіз їхньої частотності не вимагають від перекладача особливих зусиль, такий підхід до уточнення еквівалентності мовних одиниць може бути перспективним у галузі перекладу. Прикметно, що апробовану методику можна спростити до елементарного порівняння найрелевантніших даних мовних профілів слів ВМ і ЦМ. У такому варіанті вона могла б стати більш

зручною і водночас досить ефективною при застосуванні в перекладацькій діяльності. Тому саме в опрацюванні спрощеного варіанта цієї методики вбачаємо перспективу пропонованого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Мізін К. Уникнення перекладацьких помилок при відтворенні англійською мовою назв «чужих» емоцій: корпуснобазована методика. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*. 2021. Вип. 41. С. 341–352.
- Colombetti G. What language does to feelings. *Journ. of Consciousness Studies*. 2009. Vol. 16. N 9. P. 4–26.
- Damasio A. *Descartes' error. Emotion, reason, and the human brain*. London : Picador, 1994. 352 p.
- Durst U. Why Germans don't feel «anger». *Emotions in Crosslinguistic Perspective*. Berlin : De Gruyter, 2001. P. 115–148.
- Foolen A. The relevance of emotion for language and linguistics. *Moving Ourselves, Moving Others: Motion and Emotion in Intersubjectivity, Consciousness and Language*. Amsterdam : John Benjamins, 2012. P. 347–368.
- Fries N. Gefühle, Emotionen, Angst, Furcht, Wut und Zorn. *Emotion und Kognition im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen : Gunter Narr, 2004. P. 3–24.
- Goddard C. Anger in the Western Desert: A case study in the cross-cultural semantics of emotion. *Man*. 1991. Vol. 26. P. 265–279.
- Kövecses Z. *Emotion Concepts*. New York : Springer, 1990. 230 p.
- Mizin K., Letiucha L. The linguo-cultural concept TORSCHLUSSPANIK as the representative of ethno-specific psycho-emotional state of Germans. *Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2019. Iss. 25. N 2. P. 234–249.
- Mizin K., Ovsienko L. Application perspectives of corpus-based methods within linguo-cultural and psycholinguistic analysis: German emotional concept SEHN-SUCHT. *East European Journ. of Psycholinguistics*. 2020. Vol. 7. N 1. P. 111–127.
- Mizin K., Petrov O. Emotional state GEMÜTLICHKEIT in cross-cultural perspective: Corpus-based approach. *Studies about Languages / Kalby studijos*. 2021. N 38. P. 43–60.
- Ogarkova A. Green-eyed monsters: A corpus-based study of the concepts of ENVY and JEALOUSY in Modern English. *Metaphorik.de*. 2007. N 13. P. 87–147.
- Ogarkova A., Soriano C., Lehr C. Naming Feeling. Exploring the equivalence of emotion terms in five European languages. *Dynamicity in Emotion Concepts*. Frankfurt; New York : Peter Lang, 2012. P. 253–284.
- Oster U. «Angst» and «Fear» in contrast: A corpus-based analysis of emotion concepts. *Cognitive Linguistics between Universality and Variation*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2012. P. 327–355.
- Oster U. Emotions in motion: Towards a corpus-based description of the diachronic evolution of anger words. *Review of Cognitive Linguistics*. 2018. Vol. 16. N 1. P. 191–228.
- Plutchik R. The circumplex as a general model of the structure of emotions and personality. *Circumplex Models of Personality and Emotions*. Washington : American Psychological Association Press, 1997. P. 17–46.
- Soriano C., Fontaine J. et al. Types of anger in Spanish and Russian. *Components of emotional meaning*. Oxford : Oxford University Press, 2013. P. 339–352.
- Stefanowitsch A. *Corpus linguistics: A guide to the methodology*. Berlin : Language Science Press, 2020. 510 p.
- Stepanova Sachs O., Coley J. D. Envy and jealousy in Russian and English: Labeling and conceptualization of emotions by monolinguals and bilinguals. *Bilingual minds: Emotional experience, expression and representation*. Clevedon, UK : Multilingual Matters, 2006. P. 209–231.

Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 p.

ДЖЕРЕЛА

- АУС Англійсько-українські словники. URL : <https://e2u.org.ua/s?w> (дата звернення: 05.11.2021).
- ГРАК Генеральний регіонально анотований корпус української мови. URL : <http://www.uacorporus.org/Київ/ua/> (дата звернення: 11.12.2021).
- ЗВІДУСІЛЬ Корпус української мови «Звідусіль». URL : <https://mova.institute/> (дата звернення: 14.01.2022).
- НУ На Урок. URL : <https://naurok.com.ua/urok-pravopis-prislivnikovih-slovospoluchen-tipu-raz-u-raz-z-dnya-na-den-227166.html> (дата звернення: 12.11.2021).
- НУШ Нова українська школа: Що таке емоційний інтелект, ненасильницьке спілкування та як мирно розв'язувати конфлікти. URL : <https://nus.org.ua/articles/shho-take-emotsijnyj-intelekt-nenasylivnytske-splukuvannya-ta-yak-mirno-rozvyazuvaty-konflikty/> (дата звернення: 12.11.2021).
- СУМ Словник української мови : в 11 т. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
- УП Українська Правда : Гнів і розчарування vs віра та надія. Які емоції викликає в українців Зеленський. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/01/12/7279602/> (дата звернення: 12.01.2021).
- Duden Duden. URL : <https://www.duden.de/> (last accessed: 15.11.2021).
- DWDS Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL : <http://www.dwds.de/ressourcen/korpora/> (last accessed: 16.11.2021).
- GBNV Google Books Ngram Viewer. URL : <https://books.google.com/ngrams> (last accessed: 14.11.2021).
- Goehring Goehring, M. Plutchiks Rad der Emotionen. URL : <https://www.pinterest.com.mx/pin/382031980867024757/> (last accessed: 14.11.2021).
- iWeb Word Web Corpus. URL : <https://www.english-corpora.org/iweb/> (last accessed: 03.12.2021).
- M.-WD Merriam-Webster Dictionary. URL : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> (last accessed: 16.11.2021).
- NWD New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Danbury, CT : Lexicon Publications, 1993. 1216 p.
- Plutchik Plutchik, R. Kegel der Emotionen. URL : https://de.wikipedia.org/wiki/Robert_Plutchik (last accessed: 14.11.2021).
- Stangl Stangl, W. Plutchiks Emotionsmodell. URL : <https://arbeitsblaetter.stangl-taller.at/EMOTION/Emotion.shtml> (last accessed: 17.11.2021).

REFERENCES

- Colombetti G. (2009). What language does to feelings. *Journal of Consciousness Studies*, 16(9), 4–26.
- Damasio A. (1994). *Descartes' error. Emotion, reason, and the human brain*. London: Picador.
- Durst U. (2001). Why Germans don't feel «anger». *Emotions in Crosslinguistic Perspective*. J. Harkins, A. Wierzbicka (Eds.). Berlin: De Gruyter, 115–148
- Foolen A. (2012). The Relevance of Emotion for Language and Linguistics. *Moving Ourselves, Moving Others: Motion and Emotion in Intersubjectivity, Consciousness and Language*. A. Foolen, U. Lüdtke, T. Racine, J. Zlatev (Eds.). Amsterdam: John Benjamins, 347–368.

- Fries N. (2004). Gefühle, Emotionen, Angst, Furcht, Wut und Zorn. *Emotion und Kognition im Fremdsprachenunterricht*. W. Börner, K. Vogel (Eds.). Tübingen: Gunter Narr, 3–24.
- Goddard C. (1991). Anger in the Western Desert: A case study in the cross-cultural semantics of emotion. *Man*, (26), 265–279.
- Kövecses Z. (1990). *Emotion Concepts*. New York: Springer.
- Mizin K., Letiucha L. (2019). The Linguo-Cultural Concept TORSCHLUSSPANIK as the Representative of Ethno-Specific Psycho-Emotional State of Germans. *Psyhholinhvistyka. Psiholingvistika. Psycholinguistics*, 25(2), 234–249.
- Mizin K., Ovsienko L. (2020). Application Perspectives of Corpus-Based Methods Within Linguo-Cultural and Psycholinguistic Analysis: German Emotional Concept SEHNSUCHT. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7(1), 111–127.
- Mizin K. (2021). Unyknennia perekladatskykh pomylok pry vidtvorenni anhliiskoiu movoiu nazv «chuzhykh» emotsii: korpusnobazovana metodyka. *Linguistic Studies*, (41), 341–352. [In Ukrainian].
- Mizin K., Petrov O. (2021). Emotional State GEMÜTLICHKEIT in Cross-cultural Perspective: Corpus-based Approach. *Studies about Languages / Kalbų studijos*, (38), 43–60.
- Ogarkova A. (2007). Green-eyed Monsters: A Corpus-based Study of the Concepts of ENVY and JEALOUSY in Modern English. *Metaphorik.de*, (13), 87–147.
- Ogarkova A., Soriano C., Lehr C. (2012). Naming Feeling. Exploring the equivalence of emotion terms in five European languages. *Dynamicity in Emotion Concepts*. P. Wilson (Ed). Frankfurt & New York: Peter Lang, 253–284.
- Oster U. (2012). «Angst» and «Fear» in Contrast: A Corpus-based Analysis of Emotion Concepts. *Cognitive Linguistics between Universality and Variation*. M. Brdar, I. Raffaelli, & M. Žic Fuchs (Eds.). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 327–355.
- Oster U. (2018). Emotions in motion: Towards a corpus-based description of the diachronic evolution of anger words. *Review of Cognitive Linguistics*, 16(1), 191–228.
- Plutchik R. (1997). The circumplex as a general model of the structure of emotions and personality. *Circumplex Models of Personality and Emotions*. R. Plutchik, H. R. Conte (Eds.). Washington: American Psychological Association Press, 17–46.
- Soriano C., Fontaine J., Ogarkova A., Quijano, C. M., Volkova, Y., Ionova S., Shakhovskyy V. (2013). Types of anger in Spanish and Russian. *Components of emotional meaning*. J. J. R. Fontaine, K. R. Scherer, C. Soriano (Eds.). Oxford: Oxford University Press, 339–352.
- Stefanowitsch A. (2020). *Corpus linguistics: A guide to the methodology*. Berlin: Language Science Press.
- Stepanova Sachs O., Coley J. D. (2006). Envy and jealousy in Russian and English: Labeling and conceptualization of emotions by monolinguals and bilinguals. *Bilingual minds: Emotional experience, expression and representation*. A. Pavlenko (Ed.). Clevedon, UK: Multilingual Matters, 209–231.
- Wierzbicka A. (1999). *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.

SOURCES

- AUS Anhliisko-ukrainski slovnyky. URL: <https://e2u.org.ua/s?w> (last accessed: 05.11.2021).
- Duden Duden. URL: <https://www.duden.de/> (last accessed: 15.11.2021).
- DWDS Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <http://www.dwds.de/ressourcen/korpora/> (last accessed: 16.11.2021).

- GBNV Google Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams> (last accessed: 14.11.2021).
- Goehring Goehring M. Plutchik's Rad der Emotionen. URL: <https://www.pinterest.com.mx/pin/382031980867024757/> (last accessed: 14.11.2021).
- GRAC The General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. URL: <http://www.uacorpora.org/Kyiv/ua/> (last accessed: 11.12.2021).
- iWeb Word Web Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/iweb/> (last accessed: 03.12.2021).
- M.-WD Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/> (last accessed: 16.11.2021).
- NU Na Urok. URL : <https://naurok.com.ua/urok-pravopis-prislivnikovih-slovespoluchen-tipu-raz-u-raz-z-dnya-na-den-227166.html> (last accessed: 12.11.2021). [In Ukrainian].
- NUSh Nova ukrainska shkola: Shcho take emotsiinyi intelekt, nenasylnytske spilkuvannia ta yak myrno rozviazuvaty konflikty. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-emotsijnij-intelekt-nenasylnytske-spilkuvannya-ta-yak-myrno-rozv-yazuvaty-konflikty/> (last accessed: 12.11.2021). [In Ukrainian].
- NWD New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language (1993). Danbury, CT: Lexicon Publications.
- Plutchik Plutchik R. Kegel der Emotionen. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Robert_Plutchik (last accessed: 14.11.2021).
- Stangl W. Plutchik's Emotionsmodell. URL: <https://arbeitsblaetter.stangl-taller.at/EMOTION/Emotion.shtml> (last accessed: 17.11.2021).
- SUM Slovnyk ukrainskoi movy: in 11 vols (1970–1980). I. K. Bilodid etc. (Eds.). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- UP Ukrainska Pravda: Hniv i rozcharuvannia vs vira ta nadiia. Yaki emotsii vyklykaie v ukrainsiv Zelenskyi. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/01/12/7279602/> (last accessed: 12.01.2021). [In Ukrainian].
- ZVIDUSIL Korpus ukrainskoi movy «Zvidusil». URL: <https://mova.institute/> (last accessed: 14.01.2022).

K. I. MIZIN

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Pereiaslav, Ukraine
E-mail: kmizin@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5216-6032>

THE CORPUS PROFILE OF A WORD AS A TRANSLATOR'S PERSPECTIVE TOOL

The article presents a corpus-based method developed to specify the cross-linguistic equivalence of words based on the analysis of their corpus profiles. The method was tested on the example of the names of emotional concepts (ECs) which form «an anger petal» of R. Plutchik's wheel of emotions in its English, German and Ukrainian language versions. The first stage of the investigation involved the comparative analysis of definitions of the lexemes mostly used by translators to convey the English «anger petal» in German and Ukrainian. It allowed eliminating the cases of false equivalence. At the second stage the results of the previous one were verified by the use of language corpora data. For this purpose, language corpora data were involved to define the common and distinctive senses of 10 most relevant emotional proximates of each analysed EC as to their relevance and intensity indicators. These indicators are used as criteria of cross-cultural equivalence of anger-like ECs, so the results of proximate analysis formed quite an objective basis for featuring such cross-cultural equivalence of the compared concepts: Anglo-Saxon «an-

noyance» ↔ German «Ärger» ↔ Ukrainian «роздратування»; A-S. «anger» ↔ Germ. «Wut» ↔ Ukr. «гнів»; A-S. «rage» ↔ Germ. «Zorn» ↔ Ukr. «лють». Extrapolated on the language level, this analysis made it possible to detect current semantic shades of the names of these ECs that helped to define the more precise German and Ukrainian equivalents for the Anglo-Saxon lexemes *annoyance*, *anger* and *rage*. The development of the second stage of the method testified to the fact that forming profiles of words in language corpora and the comparative analysis of their frequency do not require translators' special efforts, so this approach to specifying the equivalence of language units can be considered as a perspective one in translation studies.

Keywords: anger, emotional concept, corpus profile, translation, conceptual proximate, equivalence.

Дата надходження до редакції — 04.01.2022

Дата затвердження редакцією — 17.01.2022